

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

**Αριθμός Γνωμοδοτήσεως 48/2019
ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
(ΤΜΗΜΑ Γ')**

Συνεδρίαση της 5^{ης} Μαρτίου 2019

Σύνθεση:

Πρόεδρος: Βασιλική Δούσκα, Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Μέλη: Ευγενία Βελώνη, Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ., Νίκη Μαριόλη, Ευφροσύνη Μπερνικόλα, Κωνσταντίνος Κατσούλας, Αθηνά Αλεφάντη, Χρήστος Μητκίδης, Βασιλική Παπαθεοδώρου, Αικατερίνη Γαλάνη, Ευάγγελος Μαρίνης και Αναστάσιος Μπάνος, Νομικοί Σύμβουλοι του Κράτους.

Εισηγητής: Θωμάς Καζάκος, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο).

Αριθμός Ερωτήματος: Το υπ' αριθμ. πρωτ. 3816/20-2-2019 έγγραφο του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Ερώτημα: Εάν είναι δυνατή, κατ' άρθρο 132 του ν. 4412/2016 (ή κατ' άλλη διάταξη), η τροποποίηση διοικητικής σύμβασης παροχής υπηρεσιών φύλαξης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με την αναπροσαρμογή (αύξηση) του συμβατικού ανταλλάγματος, ενόψει της εκ του νόμου αύξησης του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη από το άρθρο 68 του ν. 3863/2010 υποχρέωση κάλυψης, με την οικονομική προσφορά της αναδόχου, του ελάχιστου εργατικού κόστους παροχής των υπηρεσιών και την υποχρέωση αυτής να τηρεί, κατά την εκτέλεση της σύμβασης, τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας.

Επί του ανωτέρω ερωτήματος το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Γ') γνωμοδότησε ως εξής:

Ιστορικό

Στο παραπάνω έγγραφο της υπηρεσίας και στα στοιχεία του φακέλου που το συνοδεύουν, εκτίθεται το ακόλουθο πραγματικό:

1. Το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (αναθέτουσα αρχή) επιθυμώντας να προμηθευτεί υπηρεσίες φύλαξης των χώρων του Πανεπιστημίου για το χρονικό διάστημα από 1.2.2019 έως 30.6.2019, προσέφυγε στη διαδικασία της διαπραγμάτευσης που προβλέπεται στην περίπτωση γ' της παραγράφου 2 του άρθρου 32 του ν. 4412/2016.
2. Σύμφωνα με την από 18.1.2019 «Πρόσκληση για την υποβολή προσφοράς στη διαδικασία διαπραγμάτευσης χωρίς προηγούμενη δημοσίευση για τη σύναψη σύμβασης παροχής υπηρεσιών φύλαξης των χώρων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (αριθμ. Διακ. 1/19)»:
 - α) Ο συνολικός προϋπολογισμός των προς ανάθεση υπηρεσιών ανερχόταν στο ποσό των 43.688€ χωρίς Φ.Π.Α. και 54.166,66€ με Φ.Π.Α..
 - β) Η πρόσκληση απευθύνθηκε στην εταιρεία «Μ...S...G...S...A.E», η οποία κλήθηκε να υποβάλει προσφορά σύμφωνα με τους όρους της πρόσκλησης μέχρι την 23^η Ιανουαρίου 2019 και
 - γ) «Η προσφερόμενη τιμή θα είναι σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης και δεν θα αναπροσαρμόζονται» (sic).
3. Στις 23.1.2019 διεξήχθη η διαπραγμάτευση και συντάχθηκε το υπό την ίδια ημερομηνία Πρακτικό της οικείας Επιτροπής της αναθέτουσας αρχής, σύμφωνα με το οποίο, η προσφορά της εταιρείας «Μ...S...G...S...A.E» είχε ως εξής: Εργατικό κόστος: 41.756,82€, διοικητικό κόστος 1.129,87€, κόστος αναλωσίμων 400,00€, εργολαβικό όφελος 300,00€, κρατήσεις υπέρ τρίτων 63,31€, Φ.Π.Α. 10.476,00€ και συνολικά 54.126,00€. Ο προσδιορισμός του εργατικού κόστους στο ως άνω ποσό, έγινε με βάση τη σύνθεση της ομάδας εργασίας, κατά ποσοστό 50% από εργαζόμενους άνω των 25 ετών και κατά ποσοστό 50% από εργαζόμενους κάτω των 25 ετών, αμειβόμενους με τον υποκατώτατο μισθό.
4. Με τη με αριθμ. 18/24.01.2019 (θέμα 4ο) απόφαση του Πρυτανικού Συμβουλίου, που ανακοινώθηκε στην ανάδοχο με το αρ. πρωτ. 3372/28.1.2019 έγγραφο του Τμήματος Προμηθειών του Πανεπιστημίου, κατακυρώθηκε το αποτέλεσμα της ως άνω διαπραγμάτευσης και με την σύμβαση που υπογράφηκε και από τα δύο μέρη την 31η Ιανουαρίου 2019 ανατέθηκε στην ως άνω εταιρία η φύλαξη των χώρων του Πανεπιστημίου, επιφάνειας 40.150 τ.μ., για το χρονικό διάστημα από 01.02.2019 έως

30.06.2019, με συμβατική αμοιβή ανερχόμενη στο ποσό των 43.650,00€ χωρίς Φ.Π.Α. και 54.126,00€, συμπεριλαμβανομένου του Φ.Π.Α..

5. Κατόπιν της αύξησης, με τη με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019 Απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με ισχύ από την 1η Φεβρουαρίου 2019, του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, χωρίς ηλικιακή διάκριση, η ανάδοχος εταιρία, με το με αριθμ. πρωτ. 3577/5.2.2019 αίτημά της, ζήτησε από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας την αναπροσαρμογή της συμβατικής της αμοιβής, προκειμένου να καλυφθεί το αυξημένο εργοδοτικό κόστος εκτέλεσης της σύμβασης, που προέκυψε από το νέο νομοθετικό πλαίσιο για τους απασχολούμενους φύλακες (το οποίο ανέρχεται, πλέον, στο ποσό των 49.507,60€), παραθέτει δε στο αίτημά της, αναλυτικό πίνακα με το αναπροσαρμοσμένο εργοδοτικό κόστος, σύμφωνα με τον οποίο, η διαφορά που προκύπτει μεταξύ του αρχικού και του νέου εργοδοτικού κόστους, ανέρχεται στο ποσό των (1.562,41€ μηνιαίως χωρίς ΦΠΑ + 374,98€ ΦΠΑ 24%= 1.937,39€ X 5 μήνες=) 9.686,94€, το ποσό δε αυτό ελέγχθηκε από την υπηρεσία και ανταποκρίνεται ακριβώς στο αυξημένο εργοδοτικό κόστος εκτέλεσης της σύμβασης, όπως αυτό προκύπτει από την αναμόρφωση, με την ως άνω Υπουργική Απόφαση, του κατώτατου νομοθετημένου μισθού.

6. Ενόψει του ιστορικού αυτού και του ανακύψαντος νομικού προβληματισμού ως προς τη δυνατότητα τροποποίησης της σύμβασης, με την αναπροσαρμογή (αύξηση) του συμβατικού ανταλλάγματος, υποβλήθηκε το εν θέματι ερώτημα.

Νομοθετικό πλαίσιο

7. Στο άρθρο 68 του ν. 3863/2010 «*Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις*» (Α' 115), και υπό τον τίτλο «*Συμβάσεις εργολαβίας εταιρειών παροχής υπηρεσιών*», ορίζονται τα εξής:

«1. Η εκάστοτε αναθέτουσα αρχή, δηλαδή το Δημόσιο, τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), οι φορείς και οι οργανισμοί του δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις οικείες διατάξεις, η οποία (αρχή) αναθέτει απευθείας ή προκηρύσσει διαγωνισμό για την ανάθεση παροχής υπηρεσιών καθαρισμού ή/και φύλαξης, υποχρεούται να ζητά από τις εταιρείες παροχής υπηρεσιών καθαρισμού ή/και φύλαξης (εργολάβοι) να αναφέρουν στην προσφορά τους, εκτός των άλλων, τα εξής:

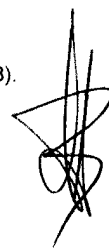
- α) Τον αριθμό των εργαζομένων που θα απασχοληθούν στο έργο.
- β) Τις ημέρες και τις ώρες εργασίας.
- γ) Τη συλλογική σύμβαση εργασίας στην οποία τυχόν υπάγονται οι εργαζόμενοι.
- δ) Το ύψος του προϋπολογισμένου ποσού που αφορά τις πάσης φύσεως νόμιμες αποδοχές αυτών των εργαζομένων.
- ε) Το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών με βάση τα προϋπολογισθέντα ποσά.
- στ) Τα τετραγωνικά μέτρα καθαρισμού ανά άτομο, όταν πρόκειται για καθαρισμό χώρων.

Οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών καθαρισμού ή/και φύλαξης (εργολάβοι) υποχρεούνται, με ποινή αποκλεισμού, να εξειδικεύουν σε χωριστό κεφάλαιο της προσφοράς τους τα ως άνω στοιχεία. Στην προσφορά τους πρέπει να υπολογίζουν εύλογο ποσοστό διοικητικού κόστους παροχής των υπηρεσιών τους, των αναλώσιμων, του εργολαβικού τους κέρδους και των νόμιμων υπέρ Δημοσίου και τρίτων κρατήσεων. Επιπροσθέτως, υποχρεούνται να επισυνάπτουν στην προσφορά αντίγραφο της συλλογικής σύμβασης εργασίας στην οποία τυχόν υπάγονται οι εργαζόμενοι¹. 2... 3. Στη σύμβαση που συνάπτει η εκάστοτε αναθέτουσα αρχή με τους εργολάβους περιλαμβάνονται τα στοιχεία α' έως στ' της πρώτης παραγράφου, καθώς και ειδικός όρος για την εφαρμογή των διατάξεων της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας και της νομοθεσίας περί υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων και πρόληψης του επαγγελματικού κινδύνου. Όταν δεν αναγράφονται τα ανωτέρω στοιχεία και όροι, η σύμβαση είναι άκυρη και απορρίπτεται η δαπάνη πληρωμής². 4.....5. Όταν οι υπηρεσίες ή οι επιτροπές παρακολούθησης καλής εκτέλεσης του έργου του αποδέκτη των υπηρεσιών διαπιστώνουν παραβάσεις των όρων του παρόντος άρθρου κατά τη διάρκεια υλοποίησης του έργου, η σύμβαση καταγγέλλεται από την αναθέτουσα αρχή. Όταν οι παραβάσεις διαπιστώνονται κατά την παραλαβή του έργου, τα δικαιώματα που απορρέουν από τη σύμβαση δεν ικανοποιούνται, καταβάλλονται, όμως, από τον αποδέκτη των υπηρεσιών οι αποδοχές στους εργαζομένους και αποδίδονται οι ασφαλιστικές τους εισφορές. 6.....».

8. Με την υποπαράγραφο ΙΑ.11 της παραγράφου ΙΑ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 «Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής

¹ Η παράγραφος 1 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 1 του άρθρου 22 του ν. 4144/2013, (Α' 88).

² Η παράγραφος 3 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 3 του άρθρου 22 του ν. 4144/2013 (Α' 88).

Στρατηγικής 2013-2016 - Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016» (Α' 222), και υπό τον τίτλο «Νέο σύστημα διαμόρφωσης κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας (Διάταξη πλαίσιο), κατώτατος νόμιμος μισθός και ημερομίσθιο για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας», ορίζεται ότι: «1. Με την παρούσα διάταξη θεσπίζεται νέο σύστημα καθορισμού νόμιμου κατωτάτου μισθού υπαλλήλων και ημερομισθίου εργατοτεχνιτών, το οποίο τίθεται σε ισχύ την 1.4.2013. Εντός του πρώτου τριμήνου του 2013 θεσπίζεται με πράξη υπουργικού συμβουλίου η διαδικασία διαμόρφωσης νομοθετικώς καθορισμένου νόμιμου κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, της αγοράς εργασίας (ιδίως ως προς τα ποσοστά ανεργίας και απασχόλησης) και τη διαβούλευση της κυβέρνησης με εκπροσώπους κοινωνικών εταίρων, εξειδικευμένους επιστημονικούς, ερευνητικούς και λοιπούς φορείς. Κατά το Α' τρίμηνο του 2014 το σύστημα αυτό αξιολογείται ως προς την απλότητα και αποτελεσματικότητα της εφαρμογής, τη μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. 2.α. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 8 του ν. 1876/1990 αντικαθίσταται ως εξής: «Οι εθνικές γενικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας καθορίζουν τους ελάχιστους μη μισθολογικούς όρους εργασίας, που ισχύουν για τους εργαζόμενους όλης της χώρας. Βασικοί μισθοί, βασικά ημερομίσθια, κάθε είδους προσαυξήσεις αυτών και γενικά κάθε άλλος μισθολογικός όρος, ισχύουν μόνο για τους εργαζόμενους που απασχολούνται από εργοδότες των συμβαλλομένων εργοδοτικών οργανώσεων και δεν επιτρέπεται να υπολείπονται του νόμιμου νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.» β.....3. Μέχρι τη λήξη της περιόδου οικονομικής προσαρμογής που προβλέπουν τα Μνημόνια που προσαρτώνται στο ν. 4046/2012 και οι επακολουθούσες τροποποιήσεις αυτών καθορίζεται ο νόμιμος κατώτατος μισθός υπαλλήλων και το ημερομίσθιο εργατοτεχνιτών ως εξής: (α) Για τους υπάλληλους άνω των 25 ετών ο κατώτατος μισθός ορίζεται 586,08 ευρώ και για τους εργατοτεχνίτες άνω των 25 ετών το κατώτατο ημερομίσθιο ορίζεται σε 26,18 ευρώ. (β) Για τους υπάλληλους κάτω των 25 ετών ο κατώτατος μισθός ορίζεται 510,95 ευρώ και για τους εργατοτεχνίτες κάτω των

25 ετών το κατώτατο ημερομίσθιο ορίζεται σε 22,83 ευρώ. (γ)..... ζ) Ατομικές συμβάσεις εργασίας και συλλογικές συμβάσεις εργασίας κάθε είδους δεν επιτρέπεται να ορίζουν μηνιαίες τακτικές αποδοχές ή ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης κατώτερο από το νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο. 4. Κάθε αναφορά της ισχύουσας νομοθεσίας γενικά στον ελάχιστο μισθό ή στο ελάχιστο ημερομίσθιο της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) νοείται ο νόμιμος νομοθετημένος κατώτατος μισθός και κατώτατο ημερομίσθιο».

9. Στο άρθρο 103 του ν. 4172/2013 «Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (Α' 167), και υπό τον τίτλο «Διατάξεις για τον κατώτατο μισθό» ορίζεται ότι: «1.α. Έπειτα από διαβούλευση, που διεξάγεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρούσα, ορίζεται ο νομοθετημένος κατώτατος μισθός και το νομοθετημένο κατώτατο ημερομίσθιο, για πλήρη απασχόληση, για τους υπαλλήλους και εργατοτεχνίτες όλης της χώρας, των οποίων η αμοιβή δεν ρυθμίζεται από συλλογική σύμβαση εργασίας «και ως τέτοιος νοείται μία μοναδική αξία (ποσό) αναφοράς»³. β. Ατομικές συμβάσεις εργασίας και συλλογικές συμβάσεις εργασίας κάθε είδους δεν επιτρέπεται να ορίζουν μηνιαίες τακτικές αποδοχές ή ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης, υπολειπόμενες από το νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο ή της αντίστοιχης προκύπτουσας αναλογίας για τις συμβάσεις μερικής απασχόλησης. 2. Η νέα διαδικασία - μηχανισμός διαμόρφωσης νομοθετικώς καθορισμένου νόμιμου κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας τίθεται σε ισχύ μετά τα προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής, δηλαδή όχι πριν από την 1.1.2017. 3. Το ύψος του νομοθετημένου κατώτατου μισθού και νομοθετημένου ημερομισθίου θα πρέπει να καθορίζεται λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και τις προοπτικές της για ανάπτυξη από την άποψη της παραγωγικότητας, των τιμών, και της ανταγωνιστικότητας, της απασχόλησης, του ποσοστού της ανεργίας, των εισοδημάτων και μισθών. 4. α. Για τον ορισμό του νομοθετημένου κατώτατου μισθού και νομοθετημένου κατώτατου ημερομισθίου διεξάγεται διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών

³ Η μέσα σε «...» φράση της περίπτωσης α' προστέθηκε με το άρθρο πρώτο, υποπαρ. ΙΑ.6, περ.2 του ν. 4254/2014 (Α' 85).

εταίρων και της Κυβέρνησης με την τεχνική και επιστημονική υποστήριξη, εξειδικευμένων επιστημονικών, ερευνητικών και συναφών φορέων και εμπειρογνομόνων, σε θέματα οικονομίας και ιδίως οικονομίας της εργασίας, κοινωνικής πολιτικής καθώς και εργασιακών σχέσεων και το συντονισμό από επιτροπή, που ορίζεται στην παράγραφο 5 του παρόντος άρθρου.

β. Οι κοινωνικοί εταίροι που μετέχουν στη διαβούλευση είναι:

αα) εκ μέρους των εργαζομένων όλης της χώρας η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) και λοιπές δευτεροβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις κλαδικές ή ομοιοεπαγγελματικές που εκπροσωπούν εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα σε εθνικό επίπεδο που προτείνονται από τη Γ.Σ.Ε.Ε. και καλούνται από την Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης,

ββ) εκ μέρους των οργανώσεων των εργοδοτών ευρείας εκπροσώπησης εργοδοτικές οργανώσεις, μεταξύ των οποίων, ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (Σ.Ε.Β.), η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών, Εμπόρων Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.), η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (Ε.Σ.Ε.Ε.), ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Σ.Ε.Τ.Ε.) και λοιπές εργοδοτικές οργανώσεις που προτείνονται από αυτούς και καλούνται από την Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης.

5. α. Η διαβούλευση συντονίζεται από τριμελή Επιτροπή αποτελούμενη από τον Πρόεδρο του Ο.ΜΕ.Δ., ως Πρόεδρο, ένα πρόσωπο κύρους ως εκπρόσωπο του Υπουργού Οικονομικών και ένα πρόσωπο κύρους ως εκπρόσωπο του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, με τη γραμματειακή υποστήριξη των υπηρεσιών του Ο.ΜΕ.Δ..

β. Έργο της Επιτροπής Συντονισμού της διαβούλευσης είναι:

αα) η αποστολή έγγραφης πρόσκλησης εντός του τελευταίου δεκαημέρου του Φεβρουαρίου κάθε έτους προς εξειδικευμένους επιστημονικούς ερευνητικούς και λοιπούς φορείς, μεταξύ των οποίων, η Τράπεζα της Ελλάδος, η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), το Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε./ΑΔΕΔΥ (ΙΝΕ-Γ.Σ.Ε.Ε.), το Ινστιτούτο ΙΜΕ-Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., το Ινστιτούτο Βιομηχανικών και Οικονομικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), το Ινστιτούτο του ΣΕΤΕ (ΙΝΣΕΤΕ), το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), ο Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ), το Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου (ΙΝ. ΕΜ.Υ. - ΕΣΕΕ) να

συντάξουν έκθεση προς υποβολή έως την 31η Μαρτίου κάθε έτους, για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου με εκτιμήσεις για την προσαρμογή τους στις επίκαιρες οικονομικές συνθήκες λαμβάνοντας υπόψη τα οριζόμενα στην παράγραφο 3 του παρόντος,

ββ) ο σχηματισμός φακέλου με τις ανωτέρω εκθέσεις των εξειδικευμένων επιστημονικών και ερευνητικών φορέων και των παραγόντων διαφοροποίησης του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου και αποστολή αυτού προς τους εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων της παραγράφου 4 του παρόντος, για την έκφραση της γνώμης τους, με υποβολή υπομνήματος και της κατά την κρίση τους τεκμηρίωσης για την αναπροσαρμογή του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου,

γγ) η διαβίβαση του υπομνήματος και της τεκμηρίωσης κάθε διαβουλευόμενου προς τους λοιπούς εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων της παραγράφου 4 του παρόντος, με πρόσκληση για προφορική διαβούλευση, το αργότερο μέχρι τη 15η Απριλίου κάθε έτους σε σχέση με την τυχόν αναπροσαρμογή του εκάστοτε ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου,

δδ) η διαβίβαση όλων των υπομνημάτων και της τεκμηρίωσης των διαβουλευομένων της παραγράφου 4 του παρόντος, καθώς και η έκθεση των εξειδικευμένων επιστημονικών, ερευνητικών φορέων υπό του α' ανωτέρω εδαφίου, το αργότερο μέχρι την 30ή Απριλίου κάθε έτους, στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), προς σύνταξη από αυτό του Σχεδίου Πορίσματος Διαβούλευσης, σε συνεργασία με επιτροπή αποτελούμενη από πέντε (5) ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες σε θέματα οικονομίας και κυρίως οικονομίας της εργασίας, κοινωνικής πολιτικής καθώς και εργασιακών σχέσεων, που ορίζονται δύο (2) από αυτούς από τον Υπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, δύο (2) από τον Υπουργό Οικονομικών και ένας (1) από τον Υπουργό Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, με κοινή απόφασή τους. Ο ορισμός τους έχει διάρκεια τρία (3) έτη. Το Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης σχετικά με τις δυνατότητες προσαρμογής του νομοθετημένου κατώτατου μισθού και νομοθετημένου ημερομισθίου θα πρέπει να περιέχει ιδίως τη συστηματική καταγραφή των προτάσεων των διαβουλευομένων κοινωνικών εταίρων, τα σημεία συμφωνίας τους, τεκμηρίωση ως προς την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας και τους παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του

προτεινόμενου νομοθετημένου κατωτάτου μισθού και ημερομισθίου. Η γνώμη που θα διατυπώνεται στο Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης, μπορεί να αποκλίνει ή/και να διαφοροποιείται από τις εκθέσεις που υποβάλλονται από τους λοιπούς φορείς του εδαφίου αα) της παρούσας παραγράφου,

εε) το Σχέδιο του Πορίσματος Διαβούλευσης ολοκληρώνεται το αργότερο μέχρι την 31η Μαΐου κάθε έτους και διαβιβάζεται αμελλητί στην Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης, που ορίζεται ανωτέρω στην παράγραφο 5α του παρόντος, προς διαπίστωση της ολοκλήρωσης της διαδικασίας, και

στ) το Σχέδιο του Πορίσματος Διαβούλευσης υποβάλλεται στον Υπουργό Οικονομικών και τον Υπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας.

6. Το Σχέδιο του Πορίσματος Διαβούλευσης καθώς και όλες οι εκθέσεις, τα υπομνήματα και κάθε άλλο σχετικό έγγραφο τεκμηρίωσης που αφορά την ανωτέρω διαδικασία δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας.

7. α. Εντός του τελευταίου δεκαπενθημέρου του μηνός Ιουνίου κάθε έτους ο Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας εισηγείται στο Υπουργικό Συμβούλιο, τον κατώτατο μισθό υπαλλήλων και το κατώτατο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών, λαμβάνοντας υπόψη το Πόρισμα Διαβούλευσης, όπως αυτό υποβλήθηκε και συντάχθηκε κατά την ανωτέρω διαδικασία. β. Ο Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας εκδίδει απόφαση καθορισμού του κατωτάτου μισθού για τους υπαλλήλους και του κατώτατου ημερομισθίου για τους εργατοτεχνίτες, μετά από τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργικού Συμβουλίου. 8.».

10. Με το άρθρο δεύτερο του ν. 4564/2018 (Α' 170) προστέθηκε στο ανωτέρω άρθρο 103 του ν. 4172/2013, παράγραφος 8 ως εξής:

«8. Ειδικά για την εκκίνηση της διαδικασίας του παρόντος άρθρου κατά το έτος 2018, οι προθεσμίες της παραγράφου 5 και της περίπτωσης α' της παραγράφου 7 καθορίζονται ως εξής:

α) Η αποστολή έγγραφης πρόσκλησης από την Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης, κατά την υποπερίπτωση αα' της περίπτωσης β' της παραγράφου 5, λαμβάνει χώρα εντός του τελευταίου δεκαημέρου του μηνός Σεπτεμβρίου του 2018.

β) Η σύνταξη και υποβολή της έκθεσης της υποπερίπτωσης αα΄ της περίπτωσης β΄ της παραγράφου 5, λαμβάνει χώρα το αργότερο έως την 31η Οκτωβρίου του 2018.

γ) Η διαβίβαση του υπομνήματος και της τεκμηρίωσης κάθε διαβουλευόμενου από την Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης προς τους λοιπούς εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων, με πρόσκληση για προφορική διαβούλευση, κατά την υποπερίπτωση γγ΄ της περίπτωσης β΄ της παραγράφου 5, λαμβάνει χώρα το αργότερο έως την 15η Νοεμβρίου του 2018.

δ) Η διαβίβαση όλων των υπομνημάτων και της τεκμηρίωσης των διαβουλευομένων, καθώς και της έκθεσης των εξειδικευμένων επιστημονικών, ερευνητικών φορέων στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) προς σύνταξη Σχεδίου Πορίσματος Διαβούλευσης, κατά την υποπερίπτωση δδ΄ της περίπτωσης β΄ της παραγράφου 5, λαμβάνει χώρα το αργότερο έως την 30ή Νοεμβρίου του 2018.

ε) Το Σχέδιο του Πορίσματος Διαβούλευσης ολοκληρώνεται, κατά την υποπερίπτωση εε΄ της περίπτωσης β΄ της παραγράφου 5, το αργότερο έως την 31η Δεκεμβρίου του 2018.

στ) Η εισήγηση, από τον Υπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο Υπουργικό Συμβούλιο, του κατώτατου μισθού υπαλλήλων και του κατώτατου ημερομισθίου των εργατοτεχνιτών, κατά την περίπτωση α΄ της παραγράφου 7, λαμβάνει χώρα εντός του τελευταίου δεκαπενθημέρου του μηνός Ιανουαρίου του 2019.

ζ) Κατά τα λοιπά, εφαρμόζονται οι προβλέψεις των παραγράφων 1 έως 7 του παρόντος άρθρου.»

11. Σε συμμόρφωση προς τη διαδικασία που θεσπίστηκε με την ανωτέρω νέα παράγραφο 8 του άρθρου 103 του ν. 4172/2013:

α) Με την υπ΄ αριθμ. 49618/Δ1/17093/20.9.2018 απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΑΔΑ: 6ΤΗ5465Θ1Ω-ΘΒΠ), συγκροτήθηκε η τριμελής Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης.

β) Με την υπ΄ αριθμ. 1/21.9.2018 πρόσκληση της Επιτροπής Συντονισμού της διαβούλευσης κλήθηκαν οι κοινωνικοί εταίροι και οι αρμόδιοι φορείς (Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΛΣΤΑΤ, ΟΑΕΔ, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ, ΙΟΒΕ, ΙΝΣΕΤΕ, ΚΕΠΕ, ΟΜΕΔ, ΙΝΕΜΥ-ΕΣΕΕ και ΕΙΕΑΔ) να συντάξουν έκθεση για την

αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου με εκτιμήσεις για την προσαρμογή τους στις επίκαιρες οικονομικές συνθήκες.

γ) Οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, της ΕΛΣΤΑΤ, του ΟΑΕΔ, του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, του ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ, του ΙΟΒΕ, του ΙΝΣΕΤΕ, του ΚΕΠΕ, του ΟΜΕΔ, του ΙΝΕΜΥ-ΕΣΕΕ και του ΕΙΕΑΔ, που διαβιβάστηκαν στην Επιτροπή Συντονισμού της διαβούλευσης, διαβιβάστηκαν με την υπ' αριθμ. 14/1.11.2018 επιστολή της Επιτροπής στους κοινωνικούς εταίρους (ΓΣΕΕ, ΣΕΒ, ΓΣΕΒΕΕ, ΕΣΕΕ, ΣΕΤΕ και ΣΒΒΕ) για την έκφραση της γνώμης τους επί των εκθέσεων, με υποβολή υπομνήματος και της κατά την κρίση τους τεκμηρίωσης για την αναπροσαρμογή του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, ενώ με την υπ' αριθμ. 15/1.11.2018 πρόσκληση της Επιτροπής προς τους ανωτέρω κοινωνικούς εταίρους, κλήθηκαν αυτοί για προφορική διαβούλευση, η οποία διεξήχθη στις 16.11.2018.

δ) Στις 22.11.2018 διαβιβάστηκαν στο ΚΕΠΕ οι εκθέσεις των ανωτέρω εξειδικευμένων επιστημονικών και ερευνητικών φορέων, τα υπομνήματα και οι τεκμηριώσεις των διαβουλευομένων κοινωνικών εταίρων και τα πρακτικά της προφορικής διαβούλευσης και κλήθηκε το ΚΕΠΕ, σε συνεργασία με την Επιτροπή Ανεξάρτητων Εμπειρογγνωμόνων, να συντάξει Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης.

ε) Στις 28.12.2018 διαβιβάστηκε στον Υπουργό Οικονομικών και την Υπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), σε συνεργασία με την Επιτροπή Ανεξάρτητων Εμπειρογγνωμόνων, το οποίο περιέχει ιδίως τη συστηματική καταγραφή των προτάσεων των διαβουλευομένων κοινωνικών εταίρων, τα σημεία συμφωνίας τους, τεκμηρίωση ως προς την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας και τους παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του προτεινόμενου νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.

στ) Στις 28.1.2019 το Υπουργικό Συμβούλιο εξέδωσε την προβλεπόμενη σύμφωνη γνώμη του και, τέλος, στις 30.1.2019 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019 απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης «Καθορισμός κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους

υπαλλήλους και τους εργατοτεχνίτες όλης της χώρας» (Β' 173), η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 103 παρ. 7 περ. β του ν. 4172/2013.

12. Με την ανωτέρω απόφαση ορίζεται ότι: (Αποφασίζουμε) Τον καθορισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 (Α' 167), όπως ισχύει, του νόμιμου κατώτατου μισθού και του νόμιμου κατώτατου ημερομισθίου, για πλήρη απασχόληση, για τους υπαλλήλους και τους εργατοτεχνίτες όλης της χώρας, χωρίς ηλικιακή διάκριση, ως εξής: α) Για τους υπαλλήλους ο κατώτατος μισθός ορίζεται στα εξακόσια πενήντα ευρώ (650,00€). β) Για τους εργατοτεχνίτες το κατώτατο ημερομίσθιο ορίζεται στα είκοσι εννέα ευρώ και τέσσερα λεπτά (29,04€). Η απόφαση αυτή ισχύει από 1 Φεβρουαρίου 2019».

13. Στα άρθρα 92, 105, 129, 130 και 132 του ν. 4412/2016 «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)» (Α' 147), ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 92. Περιεχόμενο προσφορών και αιτήσεων συμμετοχής.

«5. Ειδικά κατά τη διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών καθαρισμού ή/και φύλαξης και ανεξάρτητα από το είδος της διαδικασίας που επιλέγεται από την αναθέτουσα αρχή: α) η αναθέτουσα αρχή, ζητά από τους οικονομικούς φορείς να αναφέρουν υποχρεωτικά στα έγγραφα της σύμβασης, στην προσφορά τους, εκτός των άλλων, τις πληροφορίες/στοιχεία των σημείων α' έως στ' της παρ. 1 του άρθρου 68 του ν. 3863/2010 και β) οι υποψήφιοι οικονομικοί φορείς υποχρεούνται, με ποινή αποκλεισμού, στην προσφορά τους να περιλαμβάνουν τις πληροφορίες/στοιχεία της παρ. 1 του άρθρου 68 του ν. 3863/2010».

Άρθρο 105. Κατακύρωση - σύναψη σύμβασης.

«1. Στην απόφαση κατακύρωσης αναφέρονται υποχρεωτικά οι προθεσμίες για την αναστολή της σύναψης της σύμβασης, σύμφωνα με τα άρθρα 360 και επόμενα.....2. Η αναθέτουσα αρχή κοινοποιεί αμέσως την απόφαση κατακύρωσης, μαζί με αντίγραφο όλων των πρακτικών της διαδικασίας ελέγχου και αξιολόγησης των προσφορών, σε κάθε προσφέροντα εκτός από τον προσωρινό ανάδοχο με κάθε πρόσφορο τρόπο, όπως με τηλεομοιοτυπία, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κ.λπ., επί αποδείξει. 3. Η απόφαση κατακύρωσης δεν παράγει τα έννομα αποτελέσματά της, εφόσον η αναθέτουσα αρχή δεν την κοινοποίησε σε όλους τους προσφέροντες. Τα έννομα αποτελέσματα της

απόφασης κατακύρωσης και ιδίως η σύναψη της σύμβασης επέρχονται εφόσον και όταν συντρέξουν σωρευτικά τα εξής: α) άπρακτη πάροδος των προθεσμιών άσκησης των προβλεπόμενων στις κείμενες διατάξεις βοηθημάτων και μέσων στο στάδιο της προδικαστικής και δικαστικής προστασίας και από τις αποφάσεις αναστολών επί αυτών, β) ολοκλήρωση του προσυμβατικού ελέγχου από το Ελεγκτικό Συνέδριο, σύμφωνα με τα άρθρα 35 και 36 του ν. 4129/2013, εφόσον απαιτείται και γ) κοινοποίηση της απόφασης κατακύρωσης στον προσωρινό ανάδοχο, εφόσον ο τελευταίος υποβάλει επικαιροποιημένα τα δικαιολογητικά του άρθρου 80 και μόνον στην περίπτωση του προσυμβατικού ελέγχου ή της άσκησης προδικαστικής προσφυγής και ενδίκων μέσων κατά της απόφασης κατακύρωσης, έπειτα από σχετική πρόσκληση⁴. 4. Μετά την επέλευση των εννόμων αποτελεσμάτων της απόφασης κατακύρωσης, η αναθέτουσα αρχή προσκαλεί τον ανάδοχο να προσέλθει για την υπογραφή του συμφωνητικού, «θέτοντάς του προθεσμία που δε μπορεί να υπερβαίνει τις είκοσι (20) ημέρες»⁵ από την κοινοποίηση σχετικής έγγραφης ειδικής πρόσκλησης. 5. Η υπογραφή του συμφωνητικού έχει αποδεικτικό χαρακτήρα. Εάν ο ανάδοχος δεν προσέλθει να υπογράψει το συμφωνητικό, μέσα στην προθεσμία που ορίζεται στην ειδική πρόκληση, κηρύσσεται έκπτωτος, καταπίπτει υπέρ της αναθέτουσας αρχής η εγγύηση συμμετοχής του και η κατακύρωση γίνεται στον προσφέροντα που υπέβαλε την αμέσως επόμενη πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά.....».

Άρθρο 129. Συμβατικό πλαίσιο - Εφαρμοστέα νομοθεσία.

«Κατά την εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων εφαρμόζονται: α) οι διατάξεις του παρόντος, β) οι όροι της σύμβασης και γ) συμπληρωματικά ο Αστικός Κώδικας».

Άρθρο 130. Όροι εκτέλεσης της σύμβασης (άρθρο 70 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ).

«1. Οι αναθέτουσες αρχές επιβάλλουν τον όρο ότι κατά την εκτέλεση της σύμβασης ο ανάδοχος τηρεί τις υποχρεώσεις στους τομείς του περιβαλλοντικού, κοινωνικοασφαλιστικού και εργατικού δικαίου, που έχουν θεσπισθεί με το δίκαιο της Ένωσης, το εθνικό δίκαιο, συλλογικές συμβάσεις ή διεθνείς

⁴ Η περ. γ' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 107 παρ. 26 του ν. 4497/2017 (Α' 171).

⁵ Η μέσα σε «...» φράση της παρ. 4 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 107 παρ. 27 του ν. 4497/2017 (Α' 171).

διατάξεις περιβαλλοντικού, κοινωνικοασφαλιστικού και εργατικού δικαίου, οι οποίες απαριθμούνται στο Παράρτημα Χ του Προσαρτήματος Α. Ειδικά: α) στις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών καθαρισμού ή φύλαξης, περιλαμβάνονται, επιπλέον του όρου του πρώτου εδαφίου, τα στοιχεία που αναφέρονται στις περιπτώσεις α έως στ της παρ. 1 του άρθρου 68 του ν. 3863/2010 (Α 115), όπως εκάστοτε ισχύει, καθώς και ο ειδικός όρος της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου και β) Οι όροι της παρούσας παραγράφου αναφέρονται ήδη στα έγγραφα της σύμβασης⁶. 2...3...4.....».

Άρθρο 132. Τροποποίηση συμβάσεων κατά τη διάρκειά τους (άρθρο 72 Οδηγίας 2014/24/ΕΕ).

«1. Οι συμβάσεις και οι συμφωνίες-πλαίσιο μπορούν να τροποποιούνται χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) όταν οι τροποποιήσεις, ανεξαρτήτως της χρηματικής αξίας τους, προβλέπονται σε σαφείς, ακριβείς και ρητές ρήτρες αναθεώρησης στα αρχικά έγγραφα της σύμβασης στις οποίες μπορεί να περιλαμβάνονται και ρήτρες αναθεώρησης τιμών ή προαιρέσεις. Οι ρήτρες αυτές αναφέρουν το αντικείμενο και τη φύση των ενδεχόμενων τροποποιήσεων ή προαιρέσεων, καθώς και τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να ενεργοποιηθούν. Δεν προβλέπουν τροποποιήσεις ή προαιρέσεις που ενδέχεται να μεταβάλουν τη συνολική φύση της σύμβασης ή της συμφωνίας-πλαίσιο, β).....

γ) όταν πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

αα) η ανάγκη τροποποίησης προέκυψε λόγω περιστάσεων που δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν από μια επιμελή αναθέτουσα αρχή,

ββ) η τροποποίηση δεν μεταβάλλει τη συνολική φύση της σύμβασης,

γγ) οποιαδήποτε αύξηση της τιμής δεν υπερβαίνει το 50% της αξίας της αρχικής σύμβασης ή της συμφωνίας-πλαίσιο⁷.

Οι επακόλουθες τροποποιήσεις δεν πρέπει να αποσκοπούν στην αποφυγή εφαρμογής του παρόντος Βιβλίου, δ).....

ε) Οι αναθέτουσες αρχές που τροποποιούν μία σύμβαση στις περιπτώσεις των περιπτώσεων β' και γ' δημοσιεύουν σχετική γνωστοποίηση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ένωσης. Η γνωστοποίηση αυτή περιέχει τις

⁶ Η παράγραφος 1 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 2 του ν. 4496/2017 (Α'170).

⁷ Το πρώτο εδάφιο της περίπτωσης γ' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 22 παρ. 34 του ν. 4441/2016 (Α'227).

πληροφορίες που προβλέπονται στο Μέρος Ζ' του Παραρτήματος V του Προσαρτήματος Α' και δημοσιεύεται, σύμφωνα με το άρθρο 65. 2.....3....4.....

5. Απαιτείται νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης, σύμφωνα με το παρόν Βιβλίο, για τροποποιήσεις των διατάξεων μίας δημόσιας σύμβασης ή μίας συμφωνίας-πλαίσιο κατά τη διάρκειά τους, που είναι διαφορετικές από τις προβλεπόμενες στις παραγράφους 1 και 2».

14. Στις διατάξεις των άρθρων 173, 200, 288 και 388 του Αστικού Κώδικα, ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 173. Ερμηνεία της δήλωσης.

«Κατά την ερμηνεία της δήλωσης βουλήσεως αναζητείται η αληθινή βούληση χωρίς προσήλωση στις λέξεις».

Άρθρο 200. Ερμηνεία συμβάσεων.

«Οι συμβάσεις ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη».

Άρθρο 288.

«Ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη».

Άρθρο 388. Απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών.

«Αν τα περιστατικά στα οποία κυρίως, ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα μέρη στήριξαν τη σύναψη αμοτεροβαρούς σύμβασης, μεταβλήθηκαν ύστερα, από λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, και από τη μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της αντιπαροχής, έγινε υπέρμετρα επαχθής, το δικαστήριο μπορεί κατά την κρίση του με αίτηση του οφειλέτη να την αναγάγει στο μέτρο που αρμόζει».

Ερμηνεία και εφαρμογή διατάξεων

Από τις προαναφερόμενες διατάξεις, ερμηνευόμενες αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό μεταξύ τους, ενόψει και όλου του νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται και του σκοπού που εξυπηρετούν, συνάγονται τα ακόλουθα:

15. Από τις ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 68 του ν. 3886/2010 συνάγεται ότι στους διαγωνισμούς για την παροχή υπηρεσιών -μεταξύ άλλων- φύλαξης, απορρίπτεται ως απαράδεκτη η οικονομική προσφορά διαγωνιζομένου, η οποία δεν καλύπτει το ελάχιστο εργατικό κόστος για την παροχή των προς

ανάθεση υπηρεσιών, πρέπει δε αυτή, περαιτέρω, να περιλαμβάνει και το λειτουργικό (διοικητικό) κόστος, καθώς επίσης και να καταλείπει και κάποιο περιθώριο κέρδους, ώστε να μην θέτει σε κίνδυνο την εκτέλεση της σχετικής σύμβασης (ΕΑ ΣΤΕ 108/2014, 328, 198, 187, 76/2013, πρβλ. 970/2010, 1262, 1297, 1299, 1262/2009, 272/2008 κ.ά). Εκ τούτων παρέπεται ότι, κρίσιμο στοιχείο, τόσο για τον προϋπολογισμό από την αναθέτουσα αρχή της δαπάνης της σύμβασης όσο και για τη διαμόρφωση της οικονομικής προσφοράς των διαγωνιζομένων, αποτελεί το ύψος του ισχύοντος κατά το χρόνο διενέργειας του διαγωνισμού ή της διαδικασίας διαπραγμάτευσης ελάχιστου μισθού και ημερομισθίου (ΕΑ ΣΤΕ 89/2010, 944, 1038, 1194/2009), όπως προσδιορίζεται από συλλογική σύμβαση εργασίας, διαιτητική απόφαση ή το νόμο. Περαιτέρω, από την συνδυαστική ερμηνεία των διατάξεων του αυτού ως άνω άρθρου 68 του ν. 3863/2010 με τις διατάξεις των άρθρων 92 και 130 του ν. 4412/2016 προκύπτει ότι, στοιχείο της προσφοράς και των αιτήσεων συμμετοχής των υποψηφίων οικονομικών φορέων κατά την διαδικασία σύναψης συμβάσεων της ανωτέρω κατηγορίας, και μάλιστα με ποινή αποκλεισμού, αποτελεί η αναφορά σ' αυτές, μεταξύ άλλων, των προσδιοριστικών του εργασιακού κόστους της σύμβασης στοιχείων (αριθμός εργαζομένων, ωράρια εργασίας, σχετική συλλογική σύμβαση εργασίας, ύψος του προϋπολογισμένου ποσού για νόμιμες αποδοχές των εργαζομένων, ύψος των αντίστοιχων ασφαλιστικών εισφορών) καθώς και του ειδικού όρου περί τήρησης από μέρους του αναδόχου των υποχρεώσεων του που απορρέουν από το κοινωνικο-ασφαλιστικό και εργατικό δίκαιο, ενώ συμβάσεις που τυχόν συνάπτονται χωρίς την αναγραφή των στοιχείων αυτών και όρων είναι άκυρες και απορρίπτονται οι δαπάνες πληρωμής τους. Εξάλλου, την τήρηση των στοιχείων αυτών και όρων ο νομοθέτης απαιτεί καθ' όλη την διάρκεια της σύμβασης, σε περίπτωση δε της παράβασης οποιουδήποτε εξ αυτών, η σύμβαση καταγγέλλεται από την αναθέτουσα αρχή.

16. Με τη διάταξη της υποπαραγράφου ΙΑ.11 της παραγράφου ΙΑ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 θεσπίστηκε νέο σύστημα καθορισμού νόμιμου κατώτατου μισθού υπαλλήλων και ημερομισθίου εργατοτεχνιτών, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1.4.2013 και καθορίστηκε, μέχρι τη λήξη της περιόδου οικονομικής προσαρμογής που προβλέπουν τα Μνημόνια που προσαρτώνται στο ν. 4046/2012 και οι επακολουθούσες τροποποιήσεις αυτών, ο κατώτατος

μισθός, για τους υπάλληλους άνω των 25 ετών, στα 586,08€ και το κατώτατο ημερομίσθιο, για τους εργατοτεχνίτες άνω των 25 ετών, στα 26,18€, ενώ, για τους υπάλληλους κάτω των 25 ετών, ο κατώτατος μισθός ορίστηκε στα 510,95€ και το κατώτατο ημερομίσθιο, για τους εργατοτεχνίτες κάτω των 25 ετών, στα 22,83€, ορίστηκε δε περαιτέρω ότι, ατομικές συμβάσεις εργασίας και συλλογικές συμβάσεις εργασίας κάθε είδους δεν επιτρέπεται να ορίζουν μηνιαίες τακτικές αποδοχές ή ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης κατώτερο από το νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο, σε κάθε δε αναφορά της ισχύουσας νομοθεσίας γενικά στον ελάχιστο μισθό ή στο ελάχιστο ημερομίσθιο της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ), νοείται ο νόμιμος νομοθετημένος κατώτατος μισθός και κατώτατο ημερομίσθιο.

17. Ακολούθως, με την διάταξη του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 θεσπίστηκε σύστημα καθορισμού του νομοθετημένου κατώτατου μισθού και του νομοθετημένου κατώτατου ημερομισθίου, για πλήρη απασχόληση, για τους υπαλλήλους και εργατοτεχνίτες όλης της χώρας, των οποίων η αμοιβή δεν ρυθμίζεται από συλλογική σύμβαση εργασίας, ορίστηκε δε περαιτέρω ότι ατομικές συμβάσεις εργασίας και συλλογικές συμβάσεις εργασίας κάθε είδους δεν επιτρέπεται να ορίζουν μηνιαίες τακτικές αποδοχές ή ημερομίσθιο πλήρους απασχόλησης, υπολειπόμενες από το νομοθετικώς καθορισμένο κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο ή της αντίστοιχης προκύπτουσας αναλογίας για τις συμβάσεις μερικής απασχόλησης, ενώ με τη με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019 απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της παραγράφου 7 περ. β' του άρθρου αυτού, μετά τήρηση της διαδικασίας που θεσπίστηκε με τις διατάξεις της παρ. 8 του αυτού ως άνω άρθρου 103, διατάξεις που προστέθηκαν με τον νόμο 4564/2018, προσδιορίστηκε, για τους υπαλλήλους και τους εργατοτεχνίτες όλης της χώρας, χωρίς ηλικιακή διάκριση, για μεν τους υπαλλήλους, ο νόμιμος κατώτατος μισθός στα εξακόσια πενήντα ευρώ (650,00€), για δε τους εργατοτεχνίτες, το κατώτατο ημερομίσθιο στα είκοσι εννέα ευρώ και τέσσερα λεπτά (29,04€), με έναρξη ισχύος της απόφασης αυτής από την 1η Φεβρουαρίου 2019.

18. Με τη διάταξη του άρθρου 132 του ν. 4412/2016, παρέχεται η δυνατότητα τροποποίησης των δημοσίων συμβάσεων, μετά τη σύναψη και κατά τη

διάρκεια της εκτέλεσης αυτών, υπό τη συνδρομή των τασσόμενων, κατά περίπτωση, προϋποθέσεων, χωρίς να απαιτείται η προσφυγή στην εκ νέου διαδικασία σύναψης σύμβασης. Με τη διάταξη, ειδικότερα, της παραγράφου 1 περ. γ' του άρθρου αυτού, παρέχεται η δυνατότητα τροποποίησης της σύμβασης, υπό τη συνδρομή των σωρευτικώς τασσόμενων προϋποθέσεων: (α) η ανάγκη της τροποποίησης να προκύπτει από απρόβλεπτες για κάθε επιμελή αναθέτουσα αρχή περιστάσεις, οι οποίες ανέκυψαν κατά την εκτέλεση της σύμβασης, ως τέτοιες δε, νοούνται τα έκτακτα και ασυνήθιστα γεγονότα, που αντικειμενικά δεν μπορούσαν να προβλεφθούν σύμφωνα με τους κανόνες και τα διδάγματα της ανθρώπινης πείρας και λογικής, είναι δε ανεξάρτητα της βούλησης της αναθέτουσας αρχής και δεν πρέπει να προκύπτουν από έλλειψη προγραμματισμού και επιμέλειας αυτής (ΣτΕ 1747/2011, ΕλΣυν 682/2017, 610, 2229/2016 Τμήμα Μείζονος - Επταμελούς Σύνθεσης, ΝΣΚ 193/2010, 278/2007, βλ. και αντίστοιχη ερμηνευτική προσέγγιση στην 109 αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ⁸), (β) να μη μεταβάλλεται με την τροποποίηση η συνολική φύση της σύμβασης και (γ) η οποιαδήποτε αύξηση της τιμής να μην υπερβαίνει το 50% της αρχικής σύμβασης, ενώ η τροποποίηση δεν πρέπει να αποσκοπεί στην αποφυγή των διατάξεων του Βιβλίου Ι του ν. 4412/2016, τέλος δε, σε περίπτωση τροποποίησης της σύμβασης, υπό τους όρους της ως άνω περίπτωσης γ', η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται στη δημοσίευση σχετικής γνωστοποίησης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ένωσης.

19. Περαιτέρω, κατά την ενώπιον του Τμήματος συζήτηση μεταξύ των μελών αυτού επί της ερμηνείας των προπαρατεθεισών διατάξεων διατυπώθηκαν, σε σχέση και με το διδόμενο πραγματικό, δύο γνώμες:

20. Η γνώμη της πλειοψηφίας που απαρτίσθηκε από την Πρόεδρο του Τμήματος Βασιλική Δούσκα, Αντιπρόεδρο Ν.Σ.Κ., την Ευγενία Βελώνη, Αντιπρόεδρο Ν.Σ.Κ. και τους Νομικούς Συμβούλους, Κωνσταντίνο Κατσούλα, Βασιλική Παπαθεοδώρου, Αικατερίνη Γαλάνη και Αναστάσιο Μπάνο (ψηφοί έξι -6-), δέχθηκε τα εξής:

⁸ (109) «Οι αναθέτουσες αρχές μπορεί να χρειαστεί να αντιμετωπίσουν εξαιρετικές περιστάσεις τις οποίες ήταν αδύνατον να προβλέψουν όταν ανέθεταν τη σύμβαση, ιδίως όταν η εκτέλεση της σύμβασης καλύπτει μεγάλο χρονικό διάστημα. Σε αυτή την περίπτωση, χρειάζεται ένας βαθμός ευελιξίας για την προσαρμογή της σύμβασης στις εν λόγω περιστάσεις, χωρίς νέα διαδικασία προμήθειας. Η έννοια των απρόβλεπτων περιστάσεων αναφέρεται σε περιστάσεις που δεν θα ήταν δυνατόν να προβλεφθούν, παρά την ευλόγως επιμελή προετοιμασία της αρχικής ανάθεσης από την αναθέτουσα αρχή, λαμβανομένων υπόψη των διαθέσιμων μέσων, της φύσης και των χαρακτηριστικών του συγκεκριμένου έργου, των ορθών πρακτικών στον σχετικό τομέα και της ανάγκης διασφάλισης της κατάλληλης σχέσης μεταξύ των πόρων που δαπανώνται για την προετοιμασία της ανάθεσης και της προβλεπόμενης αξίας της».

21. Η ανωτέρω θεσμοθετημένη διαδικασία διαβούλευσης για την τροποποίηση του νόμιμου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου (βλ. ανωτ. παρ. 11), η οποία ουσιαστικώς άρχισε με την κατάθεση τροπολογίας στον υπό ψήφιση ν. 4564/2018 (με το άρθρο δεύτερο του οποίου προστέθηκε παράγραφος 8 στο άρθρο 103 του ν. 4172/2013) στις 14.9.2018 (βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/10832976.pdf>) εξελίχθηκε κατά τους μήνες Οκτώβριο, Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 2018 και εν τέλει ολοκληρώθηκε στις 30.1.2019 με τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της με αριθ. οικ. 4241/127/30-1-2019 απόφασης της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας δημοσιότητας στα έντυπα και ηλεκτρονικά ΜΜΕ και έγινε αντιληπτή από το ευρύ κοινό ως αναμενόμενη αύξηση του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου από το τέλος Ιανουαρίου του 2019. (βλ. ενδεικτικά:

<http://www.kathimerini.gr/981757/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/pagida-anergias-gia-toys-anw-twn-24-etwn-o-ypokatwtatosmis8os>,

<http://www.kathimerini.gr/1006345/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/konta-sta-50-eyrw-kleidwnei-h-ay3hsh-toy-katwtatoy-mis8oy>,

<https://www.tovima.gr/2018/08/24/finance/agwnas-dromoy-gia-ayksisi-ston-katwtato-mistho>,

<http://www.avgi.gr/article/4768083/9117303/erchontai-auxeseis-gia-900-000-ergazomenous>,

<https://www.rizospastis.gr/story.do?id=9906451>,

<https://www.naftemporiki.gr/story/1384394/al-tsipras-epanafora-sullogikon-sumbaseon-auksisi-katotatou-misthou>,

<http://www.skai.gr/news/finance/article/376856/poies-einai-oi-kuries-meta-mnimoniakes-desmeuseis-tis-elladas>,

<https://www.star.gr/eidiseis/oikonomia/433249/me-arwma-portogalias-h-ayxhsh-toy-katwtatoy-misthoy>,

<https://www.youtube.com/watch?v=j083REBjtBA>,

<https://www.iefimerida.gr/news/445230/katatethike-i-tropologia-ahtsiogloy-gia-ayxisi-toy-katotatoy-misthoy-pdf>.

22. Ενόψει της ανωτέρω ευρείας δημοσιότητας, της οποίας έτυχε η διαδικασία αναθεώρησης του νόμιμου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, η αύξηση αυτών δεν μπορεί να θεωρηθεί γεγονός «απρόβλεπτο», με την έννοια που προαναφέρθηκε, για την αναθέτουσα αρχή αλλά και για την ανάδοχο εταιρεία, το οποίο να επιτρέπει, κατ' επίκληση της περίπτωσης γ' της παρ. 1 του άρθρου 132 του ν. 4412/2016 (άρθρο 72 παρ. 1 περίπτ. γ' της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ), την τροποποίηση της σύμβασης κατά τη διάρκεια εκτέλεσής της χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης, δεδομένου ότι τόσο κατά το χρόνο αποστολής της σχετικής πρόσκλησης από την αναθέτουσα αρχή (18.1.2019), όσο και κατά το χρόνο υποβολής της προσφοράς από την ανάδοχο

(23.1.2019), αλλά και της διαδικασίας που ακολούθησε μέχρι και την κοινοποίηση της κατακύρωσης (διαπραγμάτευση μεταξύ των μερών), η αύξηση του νόμιμου κατώτατου μισθού με κανονιστική πράξη της Διοίκησης έπρεπε να θεωρείται βέβαιη για μια επιμελή αναθέτουσα αρχή, αλλά και από την ανάδοχο, έστω και αν το ύψος της αύξησης δεν μπορούσε να προβλεφθεί, ενώ το αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης ανακοινώθηκε στην τελευταία, την ίδια ημέρα που το Υπουργικό Συμβούλιο εξέδωσε τη σύμφωνη γνώμη του τόσο για την αύξηση του νόμιμου κατώτατου μισθού όσο και για το ύψος αυτής (28.1.2019).

23. Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι η τιμή της σύμβασης συνιστά στοιχείο ιδιαίτερης σημασίας για την αξιολόγηση των προσφορών ή της προσφοράς στην οποία προβαίνει ο αναθέτων φορέας, καθώς και για την απόφαση του φορέα αυτού να αναθέσει τη σύμβαση σε συγκεκριμένο οικονομικό φορέα (βλ. απόφαση του ΔιΕ.Ε της 19ης Απριλίου 2018 στην υπόθεση C-152/17, σκέψη 30). Και είναι μιν γεγονός ότι ενόψει των επιτακτικών ρυθμίσεων του άρθρου 68 του ν. 3863/2010, οι δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών φύλαξης (ή καθαριότητας) ενέχουν, εξ αντικειμένου, ένα «απρόβλεπτο» στοιχείο, δηλαδή το ύψος του νόμιμου κάθε φορά κατώτατου μισθού ή ημερομισθίου, το οποίο ενδέχεται να καθοριστεί διαφορετικά με πράξη της κανονιστικής διοίκησης μετά την υπογραφή της σύμβασης, ωστόσο και μόνο το γεγονός αυτό καθιστά προβλέψιμο τον κίνδυνο κατά το στάδιο της εκτέλεσης της σύμβασης. Κατά συνέπεια, για τέτοιου είδους σύμβαση, στην αναθέτουσα αρχή επαφίεται η πρόβλεψη στα έγγραφα της σύμβασης (άρθρο 53 του ν. 4412/2016), στο πλαίσιο των αρχών της προσαρμοστικότητας και συνεπώς και της μεταβλητότητας των όρων της, ρήτρας αναπροσαρμογής του αντιτίμου των παρεχόμενων υπηρεσιών, προς διατήρηση της ισορροπίας του οικονομικού θεμελίου αυτής, δηλαδή της σχέσης της αξίας των υπηρεσιών του αντισυμβαλλόμενου και του χρηματικού ανταλλάγματος που αυτός δικαιούται να εισπράξει από το συμβαλλόμενο νομικό πρόσωπο, ενόψει των προβλέψεων, υπό την ανωτέρω έννοια, μεταβολών, λαμβανομένου μάλιστα υπόψη της υποχρεωτικής, κατά νόμο (άρθρο 130 ν. 4412/2016), στις εν λόγω συμβάσεις αναγραφής σε όλα τα στάδια της διοικητικής διαδικασίας των στοιχείων του άρθρου 68 του ν.3863/2010, μεταξύ των οποίων και η αναγραφή του ύψους του προϋπολογισμένου ποσού που αφορά τις πάσης φύσεως

νόμιμες αποδοχές των εργαζομένων και ειδικού όρου για την εφαρμογή των διατάξεων της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, αλλά και των συνεπειών που η παράβαση αυτών συνεπάγεται (καταγγελία συμβάσεων) (βλ. υπό αυτό το πνεύμα απόφαση Δι.Ε.Ε της 7ης Σεπτεμβρίου 2016 στην υπόθεση C-549/14, σκέψη 36). Οι απαιτήσεις αυτές, όσον αφορά το περιεχόμενο των προσφορών ειδικά για τις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών καθαριότητας και φύλαξης ορίζεται ρητά ότι ισχύουν «ανεξάρτητα από το είδος της διαδικασίας που επιλέγεται από την αναθέτουσα αρχή» (παρ. 5 άρθρου 92 ν. 4412/2016) και ως εκ τούτου εφαρμόζονται και κατά τη διαδικασία με διαπραγμάτευση (Δ. Ράικος «Δημόσιες συμβάσεις ν. 4412/2016, Ερμηνεία κατ' άρθρο», τόμος Ι, υπό το άρθρο 32, σελ.350, παρ. 69).

24. Κατ ακολουθία των ανωτέρω, το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ως επιμελής αναθέτουσα αρχή μπορούσε να συμπεριλάβει στα έγγραφα της σύμβασης και ιδίως στην πρόσκληση για διαπραγμάτευση, ρήτρα αναθεώρησης του τιμήματος κατά το μέτρο που αυτό εξαρτάτο από το ύψος του καθοριζόμενου με ουσιαστικό νόμο κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, δυνατότητα που, άλλωστε, ρητά προβλέπει η περίπτωση α' της παραγράφου 1 του άρθρου 132 του ν. 4412/2016. Ωστόσο στην συγκεκριμένη περίπτωση αντί τέτοιας ρήτρας τέθηκε ρητά ο αντίθετος όρος, ότι, δηλαδή, *«Η προσφερόμενη τιμή θα είναι σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης και δεν θα αναπροσαρμόζεται (sic)»*, όρο τον οποίο και αποδέχτηκε ανεπιφύλακτα η ανάδοχος με τη συμμετοχή της στη σχετική διαδικασία και εν τέλει με την υπογραφή της σύμβασης, αναλαμβάνοντας, ως εκ τούτου, τον κίνδυνο της με βεβαιότητα αναμενόμενης αύξησης του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.

25. Τέλος, κατά γραμματική και τεολογική ερμηνεία των διατάξεων του προοιμίου της παραγράφου 1 και της διατάξης της περίπτωσης γ' υποπερίπτωση αα' της ίδιας παραγράφου του άρθρου 132 του ν. 4412/2016, υπό το φώς και των αρχών της διαφάνειας, της ισότητας συμμετοχής στις διαδικασίες ανάθεσης και του ελεύθερου ανταγωνισμού, οι «απρόβλεπτες περιστάσεις» και η «ανάγκη τροποποίησης» μιας δημόσιας σύμβασης πρέπει να ανακύπτουν κατά την εκτέλεση αυτής μετά την υπογραφή της και όχι πριν. Στην προκειμένη περίπτωση η σύμβαση που συνήφθη κατά τη διαδικασία διαπραγμάτευσης χωρίς δημοσίευση προκήρυξης, σύμφωνα με το άρθρο 26 του ως άνω νόμου και η οποία συνιστά παρέκκλιση από τις ως άνω αρχές,

υπογράφηκε από τα συμβαλλόμενα μέρη την επομένη ημέρα της δημοσίευσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της κανονιστικής απόφασης με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019, ήτοι την 31.1.2019 και σε γνώση των συμβαλλομένων μερών τόσο των απαιτήσεων του άρθρου 68 του ν. 3863/2010, όσο και του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 καθώς και της διαδικασίας που ακολούθησε προς συμμόρφωση με την παράγραφο 8 του τελευταίου αυτού άρθρου από 20/09/2018 και εξελίχθηκε μέχρι το τέλος του αυτού έτους, πριν δηλαδή την αποστολή της από 18/01/2019 πρόσκλησης, την υποβολή από την ανάδοχο της από 23/01/2019 προσφοράς της και τη διεξαγωγή της σχετικής διαπραγμάτευσης. Συνεπώς, είναι προφανές ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος περί απρόβλεπτων περιστάσεων υπό την παραπάνω έννοια, και εξ αυτού του λόγου, εφαρμογή της περιπτώσεως γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 132 του ν. 4412/2016 δεν είναι δυνατή.

26. Επίσης, δεν μπορούν να τύχουν συμπληρωματικής εφαρμογής οι διατάξεις των άρθρων 200 και 288 Α.Κ. που παρέχουν τη δυνατότητα, στο πλαίσιο των γενικών αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, διορθωτικής παρέμβασης στη σύμβαση, καθορίζοντας ακόμα και κατά παρέκκλιση από τα συμφωνηθέντα, την παροχή και την αντιπαροχή, η εφαρμογή των οποίων προϋποθέτει τη συνδρομή απρόβλεπτων συνθηκών μετά τη σύναψη της σύμβασης και κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής της, περίπτωση η οποία δεν συντρέχει εν προκειμένω, για όσους λόγους ανωτέρω λεπτομερώς αναφέρονται.

27. Η γνώμη της μειοψηφίας που απαρτίσθηκε από τους Νομικούς Συμβούλους Νίκη Μαριόλη, Ευφροσύνη Μπερνικόλα, Αθηνά Αλεφάντη, Χρήστο Μητκίδη και Ευάγγελο Μαρίνη (ψήφοι πέντε -5-), με την οποία συντάχθηκε και ο εισηγητής Θωμάς Καζάκος, Πάρεδρος του Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο), δέχθηκε τα εξής:

28. Η ως άνω ρύθμιση αναπροσαρμογής του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, δεν αποτελεί "αφεαυτής" ρύθμιση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων, ωστόσο, όμως, εντάσσεται, έμμεσα, στο κανονιστικό πλαίσιο της διαδικασίας σύναψης των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών καθαριότητας ή/και φύλαξης, ενόψει των ως άνω προβλέψεων του άρθρου 68

του ν. 3863/2010⁹. Ενόψει τούτου καθώς και των προεκτιθέμενων (ανωτ. παρ. 15), εφόσον, τόσο ο προϋπολογισμός από την αναθέτουσα αρχή της δαπάνης της σύμβασης, όσο και η οικονομική προσφορά της αναδόχου εταιρίας διαμορφώθηκαν κατά νόμο, ως προς το ελάχιστο εργασιακό κόστος της σύμβασης, με βάση τα ισχύοντα, κατά το χρόνο αποστολής της πρόσκλησης (18-1-2019) και της υποβολής της προσφοράς της αναδόχου (23-1-2019), ποσά του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, ληφθέντων υπόψη και των ηλικιακών ορίων (υποκατώτατος μισθός και ημερομίσθιο), όπως αυτά είχαν προσδιοριστεί με την υποπαράγραφο ΙΑ 11 παρ. 3 του ν. 4093/2012, σε συνδυασμό με την υποχρέωση της αναδόχου, κατ' άρθρα 68 του ν. 3863/2010 και 130 του ν. 4412/2016, να εφαρμόζει, κατά την εκτέλεση της σύμβασης και επί ποινή καταγγελίας αυτής, τα ελάχιστα όρια του νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, η αύξηση αυτών και χωρίς ηλικιακή διάκριση, στις 30-1-2019, με την με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019 απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η οποία θεσπίσθηκε μετά τη σύναψη της σύμβασης, η οποία καταρτίσθηκε στις 28-1-2019 με την ηλεκτρονική αποστολή με το υπ' αριθμ. πρωτ. 3372/28-1-2019 έγγραφο του Τμήματος Προμηθειών του Πανεπιστημίου στην ανάδοχο της 18/24-1-2019 κατακυρωτικής απόφασης του Πρυτανικού Συμβουλίου, ενώ η υπογραφή του συμφωνητικού στις 31-1-2019 δεν έχει συστατικό αλλά αποδεικτικό χαρακτήρα (άρθρο 105 παρ. 2 και 5 του ν. 4412/2016, βλ. και άρθρο 23 του Κ.Δ.Διαδ., ν. 2690/1999), συνιστά απρόβλεπτη περίπτωση, που ανέκυψε μετά τη σύναψη και κατά την εκτέλεση της σύμβασης, η οποία «δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί από μια επιμελή αναθέτουσα αρχή»¹⁰, διότι δεν ήταν δυνατή, πάντως, η πρόβλεψη, ούτε του ύψους της αύξησης του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, ούτε της κατάργησης της ηλικιακής διάκρισης (υποκατώτατος μισθός και ημερομίσθιο), στοιχεία τα οποία, κατά τα προεκτιθέμενα, αποτέλεσαν το οικονομικό θεμέλιο της επίμαχης σύμβασης φύλαξης, δεν μπορούσαν δε, ως

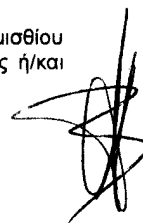
⁹ «Διευκρινήσεις ως προς τις συνέπειες της αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου σε εν εξελίξει διαδικασίες ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων παροχής υπηρεσιών καθαριότητας ή/και φύλαξης», παράγραφος 1, ΑΔΑ: ΩΖ0ΑΟΞΤΒ-ΣΡ0.

¹⁰ Σύμφωνα με την Κατευθυντήρια Οδηγία 22/2017 της ΕΑΑΔΗΣΥ «οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, οι οποίοι επιβλήθηκαν στο Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα του Ιουλίου του έτους 2014, αποτελούν γεγονός αιφνίδιο και απρόβλεπτο, πέραν της σφαίρας ευθύνης ακόμη και της πλέον επιμελούς αναθέτουσας αρχής και τεκμηριώνει επαρκώς τροποποιήσεις της αρχικής σύμβασης, π.χ. τη χορήγηση προκαταβολής στον ανάδοχο, ενώ δεν προβλεπόταν στην αρχική σύμβαση, χωρίς να απαιτείται νέα διαδικασία σύναψης, εφόσον συντρέχουν και οι υπόλοιπες απαιτούμενες προϋποθέσεις».

εκ τούτου, να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό της διαδικασίας ανάθεσης και της κατάρτισης της προϋπολογιζόμενης δαπάνης των προς ανάθεση υπηρεσιών και να συμπεριληφθούν στα αρχικά έγγραφα της σύμβασης, οι περιστάσεις δε αυτές δικαιολογούν την τροποποίηση της σύμβασης, ως προς την αύξηση του συμβατικού ανταλλάγματος, αντίστοιχη της αύξησης του εργασιακού κόστους εκτέλεσης της σύμβασης (η αντιστοιχία των οποίων ελέγχθηκε από την ερωτώσα υπηρεσία) και η οποία δεν υπερβαίνει το 50% της αξίας της αρχικής σύμβασης, ενώ η τροποποίηση δεν μεταβάλλει τη συνολική φύση της και, συνεπώς, συντρέχουν οι σωρευτικώς τασσόμενες προϋποθέσεις του άρθρου 132 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4412/2016 για την τροποποίησή της. Τέλος δε, και ενόψει των ανωτέρω, η σχετική ρήτρα στην από 18-1-2019 πρόσκληση προς την ανάδοχο για την υποβολή προσφοράς στη διαδικασία της διαπραγμάτευσης, κατόπιν της οποίας, συνήφθη η εξεταζόμενη σύμβαση, ότι η προσφερόμενη τιμή θα είναι σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης και δεν θα αναπροσαρμόζεται, δεν αναφέρεται, προδήλως, κατά την αληθή βούληση των μερών και σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (βλ. άρθρα 171 και 200 ΑΚ), στην απρόβλεπτη περίπτωση της νομοθετικής αύξησης του κατώτατου μισθού και ημερομισθίου και την εξ αυτής ανατροπή της οικονομικής ισορροπίας της σύμβασης, αλλά σε άλλους λόγους (λ.χ. μεταβολή του γενικού δείκτη τιμών καταναλωτή) και δεν αποκλείει, συνεπώς, τη δυνατότητα αναπροσαρμογής του συμβατικού τιμήματος, υπό τη σωρευτική συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 132 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4412/2016.

29. Επισημαίνεται, τέλος, ότι τη δυνατότητα τροποποίησης, υπό τη συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 132 του ν. 4412/2016, των δημοσίων συμβάσεων παροχής υπηρεσιών καθαριότητας ή/και φύλαξης, που έχουν συναφθεί στη βάση του προϊσχύσαντος κανονιστικού πλαισίου σχετικά με τον κατώτατο μισθό και το κατώτατο ημερομίσθιο, φαίνεται να υιοθετεί και η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων, η οποία με το με αρ. πρωτ. 1050/19-2-2019 έγγραφό της¹¹, διευκρινίζει (παρ. 5) ότι: «... σε ό,τι αφορά στην εκτέλεση των δημοσίων συμβάσεων.....εξυπακούεται ότι εφαρμόζονται οι διατάξεις 129 έως 134 του ν. 4412/2016, τηρουμένων των ειδικότερων σε αυτά

¹¹ «Διευκρινήσεις ως προς τις συνέπειες της αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου σε εν εξελίξει διαδικασίες ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων παροχής υπηρεσιών καθαριότητας ή/και φύλαξης» ΑΔΑ: ΩΖΟΑΟΞΤΒ-ΣΡ0.

οριζομένων προϋποθέσεων, σε συνδυασμό και συμπληρωματικώς με τις ισχύουσες διατάξεις του Αστικού Κώδικα».

30. Εξάλλου, και ανεξαρτήτως των ως άνω παραδοχών (παρ. 28, 29), όπως γίνεται παγίως δεκτό, κατά τις διατάξεις των άρθρων 200 και 288 του Αστικού Κώδικα, οι οποίες αποδίδουν γενική αρχή του δικαίου και αποτυπώνουν τη γενική αρχή της καλής πίστης και εφαρμόζονται (μόνο) συμπληρωματικώς στις διοικητικές συμβάσεις, και δη στις περιπτώσεις που το ανακύπτει ζήτημα δεν αντιμετωπίζεται από τις ειδικές για την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών διατάξεις (βλ. ΣΤΕ 1039/2018, 1597/2016, 1066/2014, 4430/2013, 3006/2013, 708/2010, 2508/2008, βλ. και άρθρο 129 του ν. 4412/2016, περί συμπληρωματικής εφαρμογής των διατάξεων του Αστικού Κώδικα), το αρμόδιο δικαστήριο δύναται, εάν αυτό δεν επιτεύχθηκε κατά την ενώπιον των διοικητικών οργάνων διαδικασία (ΣΤΕ 2625/2014, ΑΠ 988/2012), να παρεμβαίνει διορθωτικώς στη σύμβαση, καθορίζοντας ακόμη και κατά παρέκκλιση από τα συμφωνηθέντα, την παροχή και την αντιπαροχή στο προσήκον μέτρο (ΣΤΕ 2625/2014), όταν αυτό επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, στις περιπτώσεις, δηλαδή, εκείνες, κατά τις οποίες συντρέχουν απρόβλεπτες συνθήκες (συμπεριλαμβανομένων και των θεμελιωδών νομοθετικών μεταβολών, ΑΠ 733/2017, ΔΕΦ Αθ. 848/2015), οι οποίες, αν και δεν συνεπάγονται την εφαρμογή του άρθρου 388 του Αστικού Κώδικα, καθιστούν, εν τούτοις, την παροχή, η οποία οφείλεται από έναν από τους αντισυμβαλλομένους, υπερμέτρως επαχθή και μάλιστα σε βαθμό, ο οποίος υπερβαίνει τον κίνδυνο, ο οποίος δύναται να αναληφθεί από αυτόν, σύμφωνα προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (βλ. ΣΤΕ 294, 295/2011, 1749, 924/2009, 2993, 1892/2006, 3298/2005, 2635, 1969/2004).

31. Ειδικότερα, όπως γίνεται παγίως δεκτό (ΑΠ 1088/2017, 334/2015, 1739/2014, 988, 1271/2012 κ.α.), η γενική ρήτρα του άρθρ. 288 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη, λειτουργεί, όχι μόνο ως συμπληρωματική, αλλά και ως διορθωτική ρήτρα των δικαιοπρακτικών βουλήσεων στις περιπτώσεις που εξαιτίας ειδικών συνθηκών μεταβλήθηκαν οι προϋποθέσεις εκπλήρωσης των συμβατικών παροχών στο συμφωνημένο μέτρο και έγιναν δυσβάστακτες για τον οφειλέτη ή το δανειστή. Παρέχεται έτσι στο δικαστήριο (εάν αυτό δεν επιτεύχθηκε κατά την ενώπιον

των διοικητικών οργάνων διαδικασία, βλ. ΣΤΕ 2625/2014, ΑΠ 988/2012), η δυνατότητα, με βάση αντικειμενικά κριτήρια, που αντλούνται από την έννομη τάξη και τις αντιλήψεις που κρατούν στις συναλλαγές, να αποκλίνει από τα συμφωνηθέντα και να επαναπροσδιορίσει τις οφειλόμενες παροχές, αυξάνοντας ή ανάλογα μειώνοντας το συμφωνημένο μέγεθός τους, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης κατά το χρόνο της εκπλήρωσής τους (ΟΛΑΠ 9/1997, 927/1982, ΑΠ 398/2008, ΑΠ 756/2003, ΑΠ 63/2000, ΑΠ 1346/1993, ΑΠ 1570/1983). Η ρήτρα της καλόπιστης και σύμφωνης με τα συναλλακτικά ήθη εκπλήρωσης των παροχών είναι αναγκαστικού δικαίου και συνεπώς δεν επιτρέπεται παραίτηση απ' αυτή, είτε ρητή είτε σιωπηρή. Δεν αποτελεί όμως παραίτηση η ειδικότερη συμφωνία σε αμοτεροβαρή σύμβαση, με την οποία προβλέπεται η εκπλήρωση των παροχών, όπως ακριβώς συμφωνήθηκαν, ακόμη και σε περίπτωση συγκεκριμένης μελλοντικής μεταβολής των συνθηκών εκτέλεσης της σύμβασης, διότι τότε με την ειδική αυτή συμφωνία, που βρίσκεται μέσα στα όρια της ελευθερίας των συμβάσεων και δεν αντίκειται, χωρίς άλλο, στη συναλλακτική καλή πίστη και εντιμότητα, αναλαμβάνεται από τον οφειλέτη ο σχετικός κίνδυνος και τονίζεται η ευθύνη του για την πιστή και στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση εκπλήρωση της παροχής του (ΑΠ 16/1983). Όμως και στην περίπτωση αυτή που προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών, στις οποίες τα μέρη στήριξαν τη σύμβασή τους, η ρήτρα του άρθρου 288 ΑΚ επεμβαίνει και πάλι διορθωτικά, αλλιώς θα υπήρχε ανεπίτρεπτη απ' αυτή παραίτηση, αν η μεταβολή που επήλθε είναι τόσο μεγάλη, ώστε η εκπλήρωση πλέον της παροχής ενός των μερών, όπως ακριβώς συμφωνήθηκε, να συνεπάγεται υπέρβαση του κινδύνου ζημίας που το μέρος αυτό πρόβλεψε και ανέλαβε, συνιστώντας στην περίπτωση αυτή, η εμμονή στη συμφωνηθείσα εκπλήρωση της παροχής, συμπεριφορά αντίθετη προς την ευθύτητα και εντιμότητα που απαιτούνται στις συναλλαγές (ΑΠ 187/1990). Συνεπώς, η ρήτρα του άρθρου 288 ΑΚ εφαρμόζεται και μάλιστα πολύ περισσότερο και όταν από υπαιτιότητα των μερών, κοινή ή μόνο του οφειλέτη ή του δανειστή, δεν προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών εκτέλεσης της σύμβασης, ενώ η ανυπαίτια έλλειψη πρόβλεψης επισύρει την εφαρμογή του άρθρ. 388 ΑΚ με τη συνδρομή και των λοιπών προϋποθέσεων που το άρθρο αυτό απαιτεί (ΟΛΑΠ 927/1982, ΑΠ 1289/2011, 398/2008, 1570/1983). Συνεπώς, στην παραπάνω

έκταση, η ρήτρα του άρθρου 288 ΑΚ εφαρμόζεται και στις διοικητικές συμβάσεις και μπορεί, με βάση αυτή, το δικαστήριο να παρεμβαίνει διορθωτικά στη σύμβαση, καθορίζοντας, κατά παρέκκλιση από τα συμφωνημένα, την παροχή και την αντιπαροχή, όταν αυτό επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, στις περιπτώσεις δηλαδή εκείνες που συντρέχουν ειδικές συνθήκες, οι οποίες δεν επισύρουν μεν την εφαρμογή του άρθρ. 388 ΑΚ, όμως καθιστούν την παροχή που οφείλεται σε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δυσβάστακτη για το άλλο μέρος και μάλιστα σε βαθμό που υπερβαίνει τον κίνδυνο που αυτό ανέλαβε, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (ΑΠ 989/2012, 1290/2011, βλ. και ΣΤΕ 1749/2009, 2993/2006, 1969/2004, 4326/2000, 2383/1996).

31. Ενόψει τούτων, ακόμη και υπό την εκδοχή ότι, από υπαιτιότητα της αναθέτουσας αρχής και της αναδόχου, δεν προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών εκτέλεσης της επίμαχης σύμβασης, από την αύξηση του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, είναι δυνατή, με έρεισμα και τις ως άνω διατάξεις των άρθρων 200 και 288 ΑΚ, και κατά παρέκκλιση, μάλιστα, της ως άνω συμβατικής ρήτρας περί μη αναπροσαρμογής της συμβατικής τιμής κατά τη διάρκεια της σύμβασης, η τροποποίηση αυτής, με την αναπροσαρμογή του συμβατικού ανταλλάγματος, στο προσήκον μέτρο, το οποίο, στην εξεταζόμενη περίπτωση, ενόψει και του ελάχιστου ύψους των λοιπών οικονομικών στοιχείων της σύμβασης (εργολαβικό όφελος, διοικητικό κόστος, κόστος αναλωσίμων), αντιστοιχεί στο ποσό της αύξησης του εργατικού κόστους εκτέλεσης της σύμβασης, συνεπεία της αύξησης κατά ποσοστό 10,91% του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και κατά ποσοστό 27,21% του (καταργηθέντος) υποκατώτατου μισθού, η οποία υπερβαίνει, κατ' αντικειμενική κρίση και σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, τον αναληφθέντα από την ανάδοχο κίνδυνο (βλ. ΣΤΕ 2625/2014, που επικυρώνει την ΔΕΦ Αθ. 879/2005¹², βλ. και ΔΕΦ Αθ. 1594/2009), ώστε να αποκατασταθεί η οικονομική ισορροπία της σύμβασης και να μην τεθεί σε κίνδυνο η δυνατότητα εκτέλεσής της.

Απάντηση

¹² Με την απόφαση αυτή αναπροσαρμόστηκε αμοιβή αναδόχου διοικητικής σύμβασης παροχής υπηρεσιών καθαριότητας, κατά ποσοστό 45% περίπου της αύξησης του νόμιμου μισθοδοτικού κόστους.

32. Κατ' ακολουθία των προεκτεθέντων, επί του τεθέντος ερωτήματος το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Γ'), γνωμοδοτεί, κατά πλειοψηφία, ότι: Δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 132 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4412/2016 για την τροποποίηση της επίμαχης σύμβασης, δεδομένου ότι η αύξηση του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και ημερομισθίου, με τη με αριθμό οικ. 4241/127/30-1-2019 απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, δεν συνιστά απρόβλεπτη περίπτωση, η οποία, εξάλλου, δεν ανέκυψε κατά τη διάρκεια της σύμβασης, αλλά πριν τη σύναψή της.

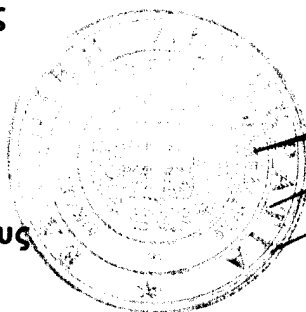
33. Περαιτέρω το Τμήμα, λόγω της μείζονος σπουδαιότητας του κρίσιμου νομικού θέματος και της οριακής πλειοψηφίας που σχηματίσθηκε επ' αυτού, αποφάσισε, ομοφώνως, την παραπομπή του ερωτήματος στην Ολομέλεια του Ν.Σ.Κ., κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 6 παρ. 3 και 7 παρ. 3 του ν. 3086/2002 (Α' 324).

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

Αθήνα, 20 / 3 / 2019

Η Πρόεδρος του Τμήματος

Βασιλική Δούσκα
Αντιπρόεδρος Ν.Σ. Κράτους

Ο Εισηγητής

Θωμάς Ι. Καζάκος
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.